

ESTUDI DE L'ESTRATIGRAFIA MEDIEVAL DEL CASTELL DE MONTSORIU

JORDI BARRIS DURAN, FRANCESC BURJACHS CASAS, ANDREU BOVER PAGÈSPETIT,
JOSEP MARIA LLORENS RAMS I JOSEP MANUEL RUEDA TORRES

HISTÒRIA I ARQUEOLOGIA¹

Els problemes amb els que es troba el neòfit davant de l'arqueologia medieval solen ser conflictius i venen donats essencialment per la manca de treballs i publicacions sobre aquesta matèria; naturalment, també és imprescindible un coneixement extens de la Història Medieval. L'arqueologia medieval ens presenta els mateixos problemes en quant a tècniques d'excavació que la de qualsevol altre període, però a l'hora d'analitzar els enfocis i plantejaments difereix de la prehistòrica o de la clàssica. Abans d'entrar en detalls dins d'aquesta problemàtica creiem convenient explicar què entenem per arqueologia. De manera global la podríem definir com el mètode històric que estudia part d'allò que resta desconegut per a la història, sobretot mitjançant l'anàlisi de les restes materials, menys etèries i més perdurables. Així, J. M. Delgado la veu com una ciència auxiliar de la història que estudia el procés tecnològic de les diferents societats i diu: «és l'estudi de les indústries corresponents a llurs períodes respectius». Per a ell l'arqueologia seria l'encarregada d'estudiar els mitjans de producció i llurs relacions tècniques². Es tracta d'un enfoc típicament marxista, per al qual és el treball el principal mecanisme de l'evolució humana³.

El paper de l'arqueologia varia molt segons el període estudiat. Per a la prehistòria i la protohistòria el seu paper és més que el d'una mera ciència auxiliar. Arqueologia prehistòrica és sinònim de prehistòria i arqueologia protohistòrica és sinònim de protohistòria. Aquesta identificació és producte de que l'única font d'informació per a aquests períodes és, precisament, l'arqueologia. Aquesta tendència assimiladora d'arqueologia i història arriba fins i tot a l'arqueologia clàssica, que fins fa poc restava allunyada de la història i immersa en el món de l'art grec i romà; la seva finalitat era omplir museus amb les seves troballes. L'ostracisme voluntari però absurd d'aquesta matèria l'havia conduïda a una via morta. L'il·lògic divorci entre ambdues ha estat contestat ser eminents historia-

dors com M. I. Finley⁴, que reclamen l'arqueologia com a mètode històric. En els darrers anys, a Itàlia ha sortit un corrent que aboga per aquesta identificació. Un dels seus màxims representants és A. Carandini. L'arqueòleg ha de ser necessàriament un bon historiador per entendre millor allò que fa.

El món de l'arqueologia industrial és diferent. Evidentment juga un paper important, però sempre secundari, degut a la gran diversitat de fonts per a la història contemporània.

En tot això, quin és el paper de l'arqueologia medieval? Sembla fàcil apropar-la al primer grup esmentat, períodes en què juga un rol més important, malgrat l'existència de fonts escrites, però ambdues es poden complementar i fondre, creant una simbiosi de gran utilitat per al progrés de la història. L'arqueòleg no es limitarà a ser només un tècnic auxiliar de l'historiador, sinó que ha de ser un historiador coneixedor d'una de les millors eines per avançar en el seu estudi.

De totes les «arqueologies» anomenades, les que menys aplicació han tingut en el nostre país són la industrial i la medieval. Nosaltres parlarem concretament de l'última. El seu endarriment s'ha degut més al medievalista que no pas a l'arqueòleg, com s'ha dit moltes vegades. Així com un arqueòleg ha d'estudiar a fons el període que l'interessa, també el medievalista ha de preocupar-se de l'estudi de les restes materials del seu. Sembla com si per part de l'historiador existís un menyspreu vers la ciència arqueològica i un decantament cap a una erudició basada exclusivament en les fonts escrites, la qual cosa fa que l'estudi històric resti incomplet. Les darreres tendències vers un estudi econòmic i social de la societat en les diferents èpoques han posat de relleu la importància i necessitat dels estudis arqueològics.

Mitjançant l'arqueologia medieval podríem conèixer millor la demografia i les condicions de vida quotidiana. L'estudi dels llocs d'hàbitat ens donaria una idea de l'agrupació i dispersió de la població. L'excavació de cementiris podria aportar noves dades demogràfiques o bé confirmar les ja existents. Sabríem més sobre les causes de mortalitat, sobre les malalties predominants... L'excavació

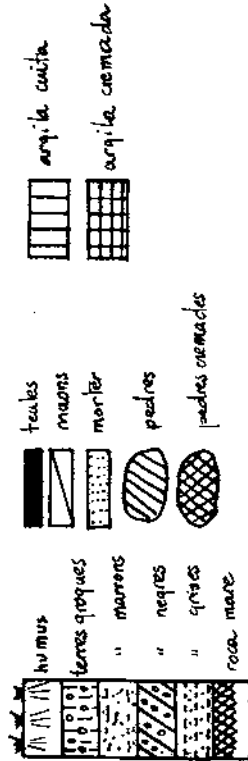
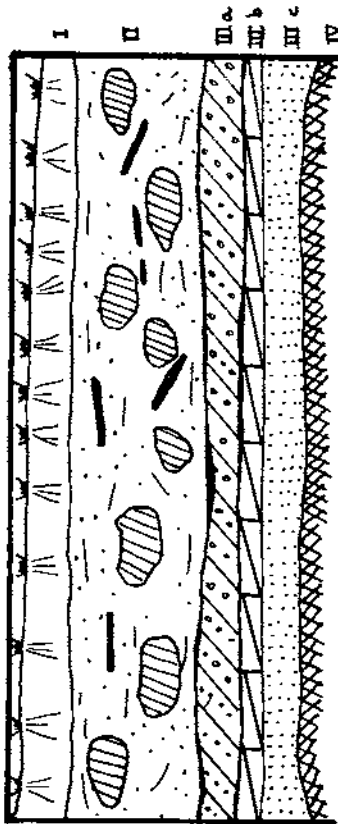
¹ Per una completa visió de l'actual situació a Catalunya de l'arqueologia medieval, veure I. OLLICH, *L'arqueologia medieval a Catalunya*, a *L'Avenç*, 24, 1980, pàgs. 62-67.

² J. M. DELGADO RIBAS, *L'arqueologia industrial a L'Avenç*, 25, 1980, pàg. 67.

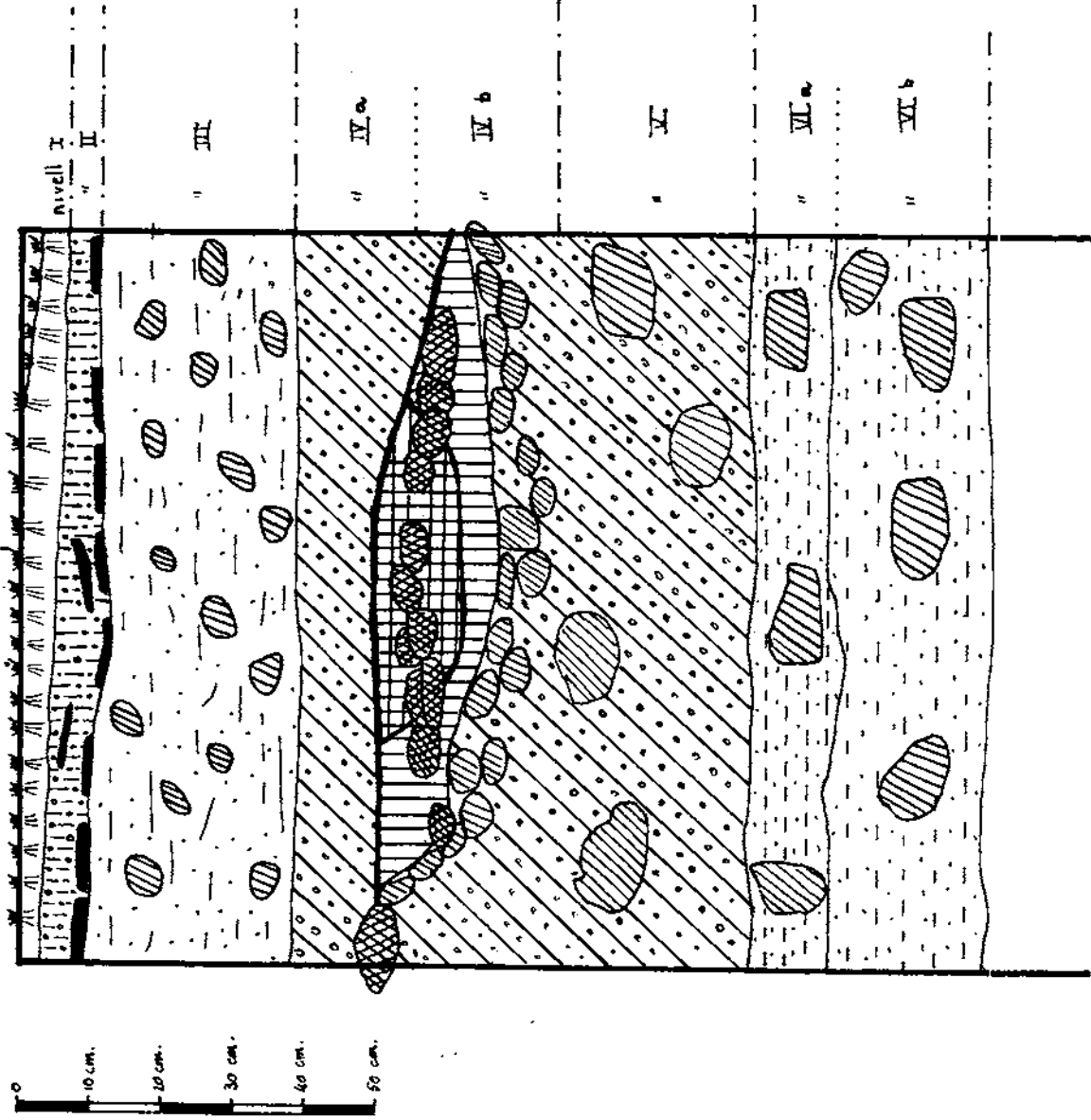
³ F. ENGELS, B.G. TRIGGER, et alii, *Sobre el origen del hombre*. Cuadernos Anagrama, 84. Barcelona, Anagrama, 1974.

⁴ M. I. FINLEY, *Arqueología e historia a Uso y abuso de la historia*. Barcelona, Ed. Grijalbo, 1977.

CATA CASTELL

CATA II

ESTRATIGRAFIES DEL CASTELL DE MONTSORIU

de masos i altres estructures d'hàbitat ens donaria una idea més ampla de l'alimentació de les eines de treball agrícola, la qual cosa ajudaria a entendre millor les condicions tecnològiques, el rendiment de la terra, les condicions de vida en general. L'estudi de la ceràmica, verge encara, ens podria donar tipologies invaluables a l'hora d'afinar les datacions. També podríem estudiar els circuits de comercialització de les ceràmiques de qualitat i fins i tot de les vulgars⁵.

La necessitat d'excavacions serioses a castells, viles, masos i d'altres possibles jaciments és evident. Malgrat tot, les excavacions medievals portades amb rigor científic són mínimes⁶.

Amb la publicació dels resultats d'aquesta prospecció no pretenem res més que estimular aquest tipus de treball. Però la gent que s'hi dediqui ha d'estar interessada en el món medieval.

La vella concepció de l'arqueòleg col·leccionista s'ha d'acabar. Ara cada període reclama el seu arqueòleg, que alhora ha de ser un complet coneixedor de tota la seva problemàtica, no implicant això una despreocupació dels altres períodes històrics.

EL CASTELL DE MONTSORIU

El castell de Montsoriu està situat en el terme municipal d'Arbúcies (La Selva) sobre un turó aïllat de 640 m. d'altura, un dels primers contraforts del Montseny. Lloc gairebé inexpugnable per la naturalesa del terreny, avui és fàcilment accessible des de la carretera que va d'Arbúcies a Breda. Pel trencant que mena a la urbanització «Fogueres de Montsoriu» s'arriba a una masia enrunada, Coll de Castellar, i d'allí, en una estona de pujada, s'és al cim del turó.

Donarem tot seguit una descripció i una breu notícia històrica del castell, a l'entorn del qual s'han format moltes llegendes, algunes referides als seus orígens i al seu nom, que segons una d'elles derivaria del d'un general anomenat Maus. Les qüestions etimològiques han estat molt discutides i no ens hi ficarem. La fortalesa, malauradament molt enrunada, està formada per tres recintes. El més exterior, que no tanca tot el castell, està protegit per tres torres quadrades. El mitjà, de forma allargassada, presenta sis torres cilíndriques i una de quadrada, amb el corresponent pas de ronda i tanca la plaça d'armes, a la qual donen les dependències de la guarnició i la torre de l'homenatge. Al mig queda la zona noble del castell. Malgrat la devastació de què ha estat objecte, hom pot distingir encara les restes de la capella, els cellers o calabossos i un bon nombre de cambres. En un tossal proper que forma part del mateix turó, anomenat de «les Bruixes», s'aixequen les restes d'una fortificació annexa al castell que hom coneix com «el Polvorí» i que domina el vessant orientat cap a la vall d'Arbúcies⁷.

La cata principal d'aquesta prospecció (cata II o exterior) fou oberta prop de la torre dita «Polvorí», en una zona planera que la separa del castell. Entre el «Polvorí» i la cata hi ha una depressió del terreny que sembla ésser una mena de fossat de protecció. Per altra banda, és interessant d'assenyalar que per la banda que dona al mas Cas-

tellar hom pot observar una possible paret o muralla. Per poder descriure amb més detall tant el possible fossat com la paret, caldria una neteja a fons i una ampliació del terreny excavat.

De la importància que assolí aquesta fortalesa en són exemple les referències que li fan Bernat Desclot i Ramon Muntaner en llurs «Cròniques». Diu Desclot entre d'altres coses (cap. CLIII):

«...lo castell de Montsoriu, qui és dels bells e dels nobles del món e és del comte d'Empúries».

I Muntaner (cap. CCXCV) parla d'«el noble En Bernat de Cabrera, vescomte de Montsoriu».

Segons S. Ginesta⁸ el castell fou construït entre els segles XII i XIV, corresponent el recinte principal al segle XII i l'inferior a finals del XIII, però possiblement hi hauria hagut alguna fortalesa més antiga, donat que se'n tenen referències de temps anteriors.

L'any 1002 el cim on s'aixecà el castell, Mont Sirici, és citat en una donació de terres feta al monestir de Sant Cugat del Vallès. En 1245 és posseïdor de la fortalesa el vescomte de Cabrera. Cal remarcar que un membre d'aquesta família, Grau de Cabrera, i la seva esposa Ermesenda fundaren en 1038 el monestir benedictí de Sant Salvador de Breda i que el castell fou propietat d'aquesta nissaga durant molt de temps.

Les dades històriques que se'n conserven són gairebé anecdòtiques, però en citarem algunes per tal de completar la visió general.

Fou pres per les tropes llicenciades d'Eduard III d'Anglaterra i recuperat pel rei Pere el del Punyalet qui el tornà a Bernat de Cabrera. Durant la Guerra dels Remences fou el refugi de monjos i objectes de culte i després de la guerra fou cedit a Joan Sarriera. D'aleshores ençà ha passat per diferents propietaris. La seva progressiva destrucció, però, no ha estat mai aturada per ningú.

El vessant gironí del Montseny i les terres del seu entorn no han estat mai l'objecte d'una recerca arqueològica sistemàtica, malgrat la possibilitat d'identificar-hi jaciments donades les seves favorables condicions per a la instal·lació humana. Ara per ara, només se'n tenen dades aïllades: un gros esclat de sílex trobat a la riera de Breda en 1963, un possible poblat ibèric a Sant Feliu de Buixal·leu i la notícia de troballes en el castell de Montsoriu, que foren el motiu de la prospecció objecte d'aquest treball.

Concretament referides al castell de Montsoriu disposem de dues dades. Salvador Llobet⁹ parla de l'existència d'uns paviments de «tipus romà» de data incerta i M. OLIVA¹⁰ diu que en ocasió d'una visita efectuada al castell en 1952 hi trobà tant al cim com pels vessants del turó, ceràmica ibèrica roja i ibèrico-romana molt rodada.

Aquestes dues notícies, a les quals cal afegir, com ja hem dit, la situació estratègica del turó, l'abundor de caça pels voltants, una riera que corre just al peu de la muntanya, condicions molt favorables per a la instal·lació de poblacions protohistòriques especialment i la manca de coneixement arqueològic de la zona, ens van impulsar a dur a terme la prospecció l'objectiu de la qual era, principalment, confirmar l'existència de possibles restes ibèriques (assenyalades per M. Oliva), que per ara no s'ha confirmat i també tenir un contacte directe amb un jaciment medieval, car l'arqueologia medieval no és pas un dels temes més ben coneguts pels arqueòlegs.

⁵ D'això se'n fa ressó G. DUBY a *Guerreros y campesinos*. Madrid, Ed. Siglo XXI, 1977².

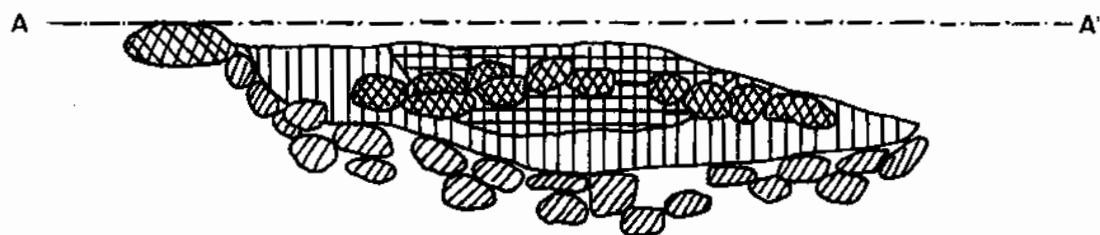
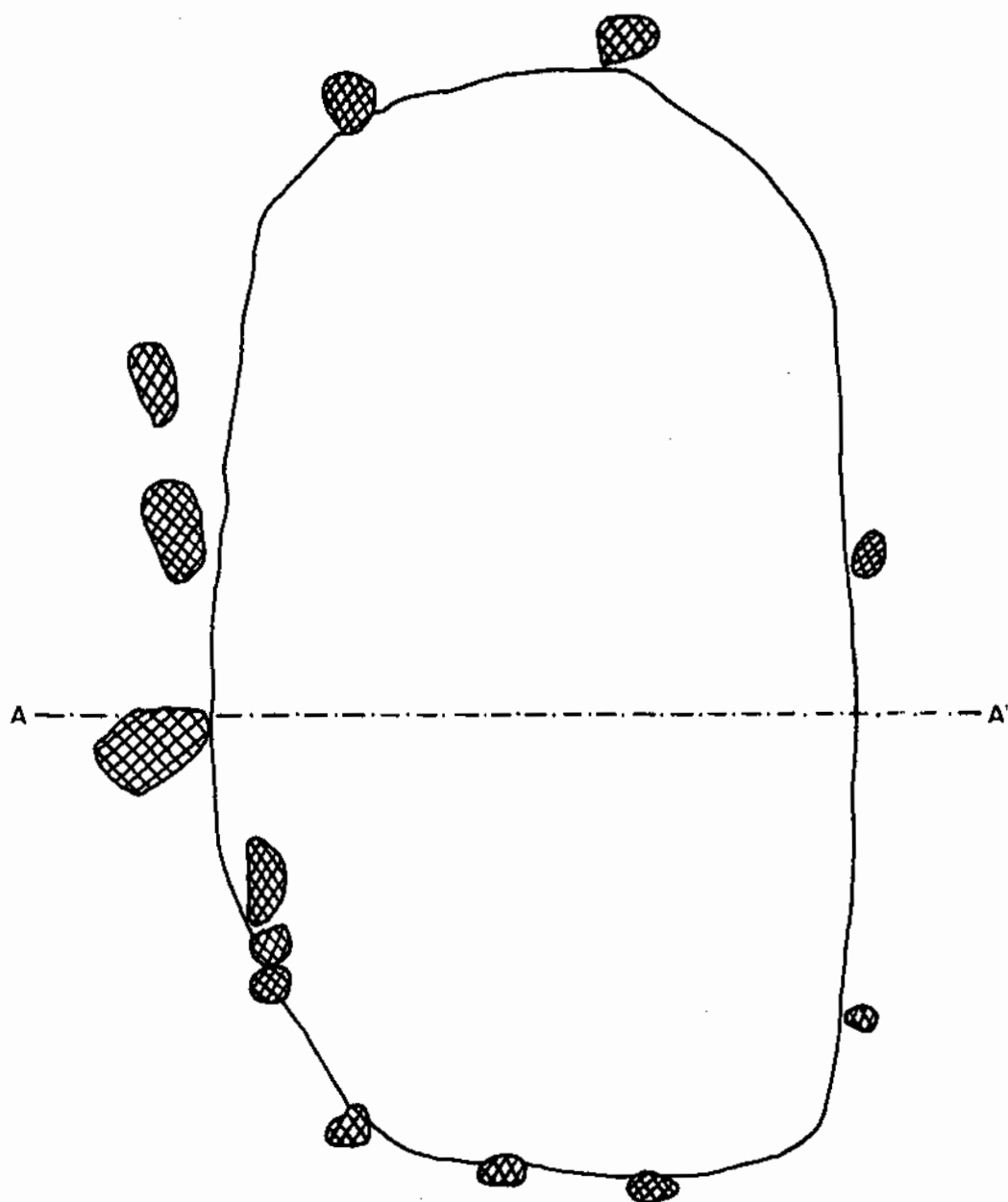
⁶ I. OLLICH, *L'arqueologia medieval...*, citat, pàgs. 62-67. Cal destacar al respecte la tasca d'A. del Castillo i M. Riu entre d'altres investigadors de la problemàtica arqueològica medieval.

⁷ Les dades de la descripció provenen de S. GINESTA, *La comarca de La Selva*. Barcelona, Ed. Selecta, 1972, pàg. 119.

⁸ GINESTA, *La comarca...*, citat, pàgs. 119-121.

⁹ S. LLOBET, *El medio y la vida en el Montseny*, Barcelona, C.S.I.C., 1947, pàg. 142.

¹⁰ L. PERICOT i M. OLIVA *Actividades de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas en 1952 a Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. VII, 1952, pàg. 361.

ARGILA OXIDADA

ARGILA MOLT OXIDADA

PEDRES

PEDRES CREMATS

ESTRATIGRAFIA

Abans d'entrar en detalls s'hauria d'explicar una mica la situació i la història de les cates. Com ja hem dit, la nostra intenció era localitzar un possible nivell ibèric i a tal fi obrírem una cata a l'exterior del castell, prop de la torre del «Polvorí». Aquesta és la cata que després hem designat «cata I».

La prospecció començà amb unes dimensions d'1 x 2 metres. Pels materials que donava (teules i ceràmiques medievals) pensàvem abandonar-la. A punt estiguerem de fer-ho quan en arribar a mig metre de fondària, en un dels cantons del quadre aparegué un paviment d'argila. Això féu que ampliessim la prospecció fins a posar al descobert completament tota la superfície del que hem interpretat com a una llar, i que és estudiada en un altre apartat.

Un cop delimitada la seva superfície prosseguírem la prospecció en 1 x 2 m. tal com l'havíem començada, ara ja per veure la importància d'aquesta estratigrafia medieval i amb la intenció d'arribar a la roca mare, doncs sobre d'ella podria trobar-se el possible nivell ibèric. Així, tallant la llar en secció transversal hem aprofundit fins a 180 cm. aproximadament, però sense arribar encara a la roca mare.

Al mateix temps i per corroborar la importància estratigràfica s'obria una altra cata (1 x 1 m.) a l'interior d'una de les dependències del mateix castell. Aquesta fou denominada «cata Castell» o cata I, de poca potència si la comparem amb la del l'exterior.

És innecessari apuntar que la prospecció s'ha realitzat destruint la mínima part possible i seguint els mètodes actuals d'excavació. Només hem volgut constatar la importància arqueològica dels nostres castells medievals, tant abandonats en tots els seus aspectes, en mà de qualsevol que hi vulgui fer un forat, qui sap perquè, o emportar-se'n una pedra de record...

Cata I o Cata Castell. Aquesta cata ens ha donat una potència d'uns 40 cm. i l'hem dividida en tres nivells.

El nivell I correspon al superficial o capa d'humus (terres negres). El sostre caigut permet l'entrada de llum i ha facilitat la germinació d'una respectable vegetació sobre el paviment d'aquesta antiga habitació del castell.

Una capa de terra bruna marca el nivell II, que contenia pedres, troços de morter i teula provinents de l'enrunament de l'habitació i del seu sostre. Hi aparegueren també fragments de ceràmica.

El nivell III l'hem subdividit en tres parts: el III a, compost per una capa de terra fosca que correspon a l'abandonament del castell, amb totes les deixalles que es van dipositar a l'habitació fins a l'esfondrament del sostre. El III b està format per les rajoles del pis de l'habitació: es tracta d'unes rajoles amb acanalats que amiden 20 x 20 cm., típiques del món medieval. Aquestes rajoles estan fixades per una capa de morter que a la vegada nivella la roca mare: és el nivell III c.

El nivell IV és ja la roca mare.

Les troballes no han estat importants (ceràmiques, ossos animals) però almenys s'ha pogut demostrar que el sòl original de l'habitació encara resta força intacte. Fins quan?

Cata II. Aquesta ha estat la prospecció on hem concentrat tots els nostres esforços. Tant per la seva potència (180 cm. coneguts) com per la possibilitat de trobar-hi més d'un nivell d'ocupació medieval, a part de les possibles restes ibèriques. De moment hem dividit l'estratigrafia en sis nivells.

El nivell I o superficial és de terres negres húmiques.

La cata es va obrir en una petita clariana del bosc; avui la zona entre el castell i el «Polvorí» està coberta per vegetació.

Un segon nivell de terres groguenques ens va donar un nombre molt petit de fragments ceràmics i ja tocant el nivell III un gran nombre de fragments de teula.

El nivell III, de terres brunes, estava compost de pedres de mitjana mesura i de fragments ceràmics i de teula. Aquest nivell, junt amb el II ens donaria l'esfondrament de la teulada i murs d'aquesta «casa».

De moment, el més important és el nivell IV, al qual correspon la llar. L'hem dividit en dos subnivells. El IV a és de terres negres orgàniques, que ens denoten un moment d'ocupació del qual no en podem conèixer l'amplitud. Els fragments ceràmics i ossis hi són abundants. El IV b és la llar, a la que hem dedicat un capítol a part.

Només hem distingit els nivells V i VI pel color de les terres, però s'ha de dir que els materials són força homogenis: grans pedres, fragments ceràmics i ossos. El nivell immediat per sota de la llar és de terres negres (n. V), que després es tornen grises (n. VI a) i que de mica en mica passen a groguenques en el subnivell VI b que queda obert en espera de continuar la prospecció.

Per tant, aquesta estratigrafia no queda completa, però ens dóna idea de les possibilitats de l'arqueologia medieval, de les quals parlàvem a la introducció.

Com es pot apreciar no hem parlat dels materials en la descripció de l'estratigrafia. Això és degut a que són força homogenis. Es tracta de ceràmica grisa comuna, feta a torn, i la majoria de vegades mal acabada. Normalment les seves formes són pervivències d'èpoques anteriors. De totes maneres no hem descartat la possibilitat d'el·laborar-ne una tipologia, però evidentment no es pot fer sobre els resultats d'una cata de prospecció, sinó que hauria de ser el fruit d'una àmplia excavació en tot l'àmbit del castell; només així podríem apreciar les possibilitats cronològiques d'una tipologia de ceràmiques comunes medievals.

Una altra font d'informació cronològica pot provenir dels ossos, presents en tota la potència de l'estratigrafia, però també tots sabem la dificultat que comporta aconseguir una datació de C 14; és un altre aspecte que queda pendent.

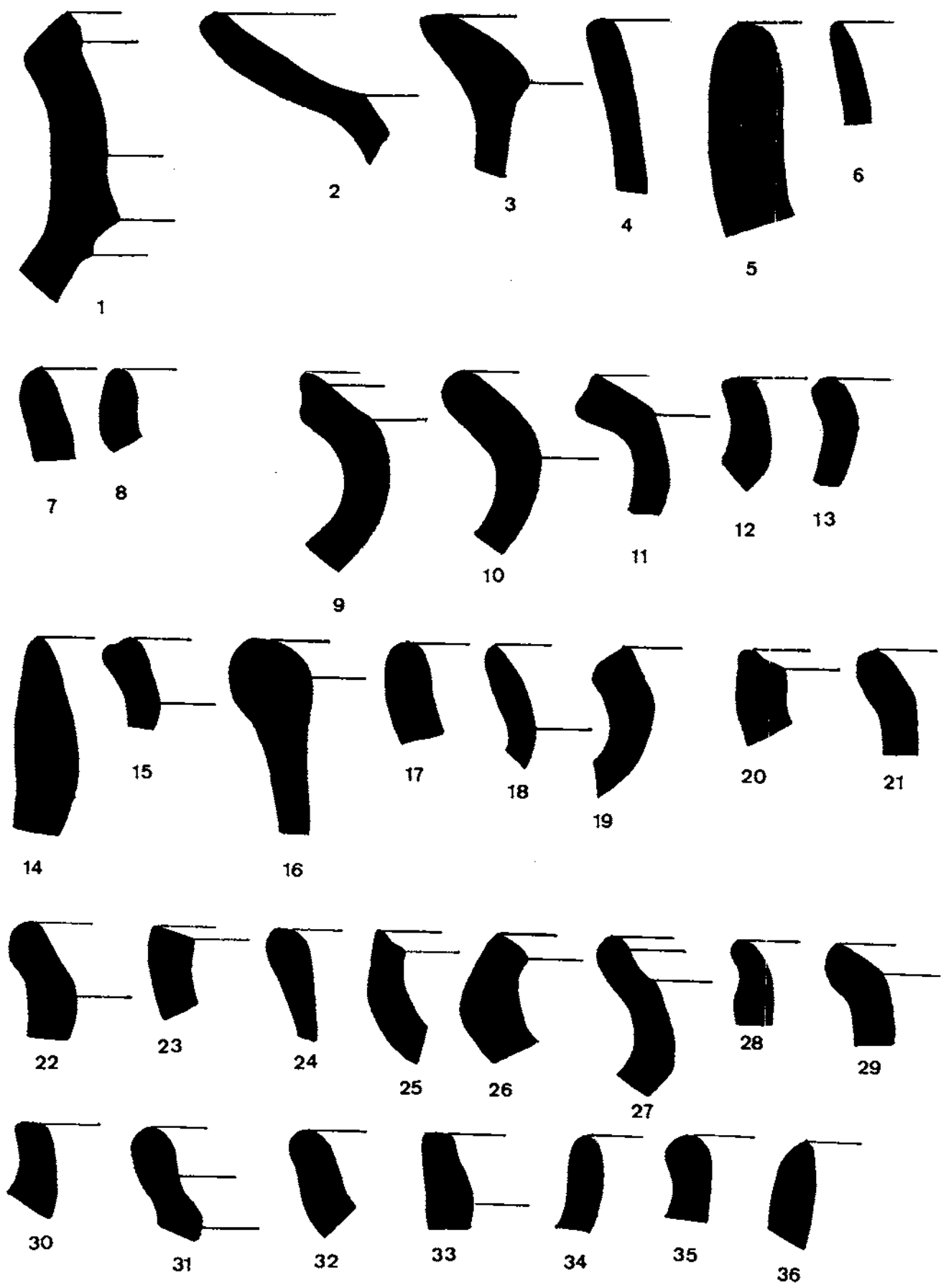
Hem de cloure aquest apartat dient que la tasca que hem començat resta per acabar i que el que arribi a bona fi no depèn pas exclusivament de nosaltres.

ESTUDI DE LA LLAR DE LA CATA II

Com ja hem vist en l'estudi de l'estratigrafia, en el nivell IV es va localitzar una estructura feta de terra cuita i pedres, que corresponia a una antiga llar allí ubicada. Per l'estat en que va aparèixer ens atrevim a dir que restava «in situ», en el seu lloc originari.

Dins del món de l'arqueologia les llars i focs ocupen, en el seu estudi, un lloc molt qualificat degut a la importància que tenen en la vida quotidiana de l'home. En efecte, les llars eren i són focs lluminosos, de calor i la base per a la cocció dels aliments. En conseqüència, solien ocupar les zones principals dels hàbitats i són elements condicionants de tota l'estructura habitacional. A la vegada, el foc té molta significació dins els ritus religiosos i màgics per la seva força de cremació, aplicada com un fet de purificació o com a símbol de maldad i destrucció.

Malgrat llur destacada valoració arqueològica, les llars han estat fins fa pocs anys molt mal estudiades, encara

LAM. III

que a partir de la darrera dècada es venen fent treballs prou importants tant a nivell teòric i general com pràctic i concret.

Centrant-nos en la llar trobada en el Montsoriu, cal dir que l'hem estudiada a partir d'un criteri tipològic-formal utilitzant els resultats del *Séminaire sur les structures d'habitat* celebrat a França en 1973¹¹. Primerament cal destacar que es tracta d'una àrea de combustió, lloc on es produeix la cremació d'uns materials, i no es tracta d'una estructura de combustió, que comportaria la troballa d'uns elements que aquí no han aparegut¹².

Seguint amb la descripció de la forma de la llar podem dir que en secció, i de baix a dalt, trobem un primer nivell format per un seguit de pedres que formen una molt lleugera cubeta que acaba amb unes vores més enlairades amb la clara intenció d'evitar que les brases es dispersin; dins d'aquesta incipient cubeta és on trobem el segon nivell, amb una estructura de terra cuita molt rogenca, és a dir, molt oxidada, que en la seva part més superior, zona de contacte directe amb el foc, es convertí en una crosta duríssima i molt esqueradada. No cal dir que per estudiar la seva secció ens va ser necessari excavar mitja llar, encara que essent com era la cata una prospecció no era oportu deixar-la «in situ», puix el que ens interessava era donar una estratigrafia que malgrat tots els esforços restà incompleta. La llar, en planta, tenia forma el·líptica perfecta, molt regular, mesurant en els dos eixos principals 2 x 1 m. i en secció era de forma lenticular.

Comparant amb la tipologia que dona A. Leroi-Gourhan¹³, correspon al seu tipus A, que ell defineix com «foyer à cuvette et bordure de pierres», atribuïnt-li una utilitat domèstica, possiblement de cocció d'aliments.

En el mateix seminari al que fem referència es presentà una ponència sobre les llars medievals europees, del professor Jean Chapelot¹⁴, en la qual donava una tipologia dels diversos focs. Aquest de Montsoriu que estudiem es podria incloure dins del grup que ell defineix com «amenagé», és a dir, preparat, amb una perifèria limitada, corresponent amb la definició que dona: «Une possibilité moins simple d'aménagement d'un foyer à plat consiste à établir un revêtement sur lequel le foyer sera disposé. Ce revêtement, en pierre en général sur chant, ou en matériaux de terre cuite architecturale posés les uns contre les autres, peut avoir une extension plus ou moins importante et un plan variable circulaire dans le premier cas, le plus souvent quadrangulaire dans le second (...). Quand on trouve un foyer à plat amenagé avec pierre ou argile cuite, mais nettement surélevé, il peut s'agir soit d'une installation ayant pour but d'isoler le feu d'un sol combustible, c'est-à-dire, d'un plancher, soit d'une partie conservée d'une installation plus complexe»¹⁵.

Coincideix amb l'André Leroi-Gourhan en qualificar-lo de foc domèstic i completa la definició donant-li una ubicació interior sobre un possible sòl combustible, potser de fusta. No cal descartar aquesta possibilitat, que es veu suportada pel fet que la llar es troba en un nivell de terres negres, orgàniques.

Així, com a conclusió, podem dir que era una llar utilitzada per a la cocció d'aliments, restes dels quals trobem en el seu nivell (cendres, carbons, ossos). Tampoc hen de

descartar d'altres possibilitats domèstiques (il·luminació, calefacció). Per últim, reincidir en el fet que possiblement el sòl de l'habitació fos de fusta, tal i com suposa J. Chapelot.

ESTUDI DELS MATERIALS OBTINGUTS

L'estudi dels materials obtinguts en les dues cates fetes al recinte de Montsoriu serà el tema d'aquest apartat. Una vegada recollit tot el material, rentat, numerat i inventariat s'obtingué un total de 621 fragments de diversos materials, d'entre ells ceràmiques, rajols i teules, vidre, metall, ossos, etc. Seguidament veurem cadascun d'aquests grups i alguns percentatges prou significatius. En concret, i a nivell general, s'obtingueren els següents grups amb aquests percentatges:

A. PRODUCCIÓ CERÀMI-		
CA	511	82,28 %
B. RESTES ANIMALS OS-		
SIES.....	104	16,74 %
C. RESTES METÀL·LICS..	4	0,64 %
D. RESTES DE VIDRE....	1	0,16 %
TOTAL..... 621		

Com podem veure, i com a gairebé tots els jaciments medievals que coneixem, la ceràmica és qui té un percentatge més alt degut a que és el material més freqüent i que més es fragmenta junt amb l'os, però que a diferència d'aquest és més perdurable. A part d'això el significatiu percentatge ossi junt a una menudència de metall i vidre, materials que, si bé corrents en els hàbitats medievals, són menys nombrosos que els anteriors.

A partir d'ara començarem un estudi de cadascuna d'aquestes àrees materials:

A. PRODUCCIÓ CERÀMICA

Aquestes 511 peces (82,28 %) que conformen aquest grup, són la suma de les restes de vasos i plats ceràmics més les restes de teules i rajols. Així doncs, la primera distinció que podem fer és referent a aquest dos subgrups:

- Ceràmica	390	76,32 %
- Rajols i teules.....	121	23,68 %
Total	511	

Pel que fa a rajols i teules són molt corrents tots; els primers són quadrangulars amb un gruix d'uns 8 a 10 cm. amb una pasta bastant fina. Les teules, de tipus àrab, semblants a les actuals, es diferencien d'aquestes en que les de Montsoriu tenen una revora acanalada per a la canalització de l'aigua. Són fetes amb una pasta més gruixuda, amb un desgreixant més gros, molt visible.

Passant al grup més important, parlarem de la ceràmica; aquesta és molt vulgar, la típicament utilitzada a la cuina pel treball quotidià, en conseqüència és més pràctica que estètica. Aquest fet ens ve constatat per que gairebé tota la ceràmica és grisa, amb un acabat simple, més aviat groller, i gairebé sense decoració, tal i com ens ho indicaran els percentatges que tot seguit analitzarem. Per altre cantó alguns fragments surten cremats, el qual ens indica que estaven en contacte amb el foc, per escalfar aliments o begudes.

En una primera distinció podem veure que separant

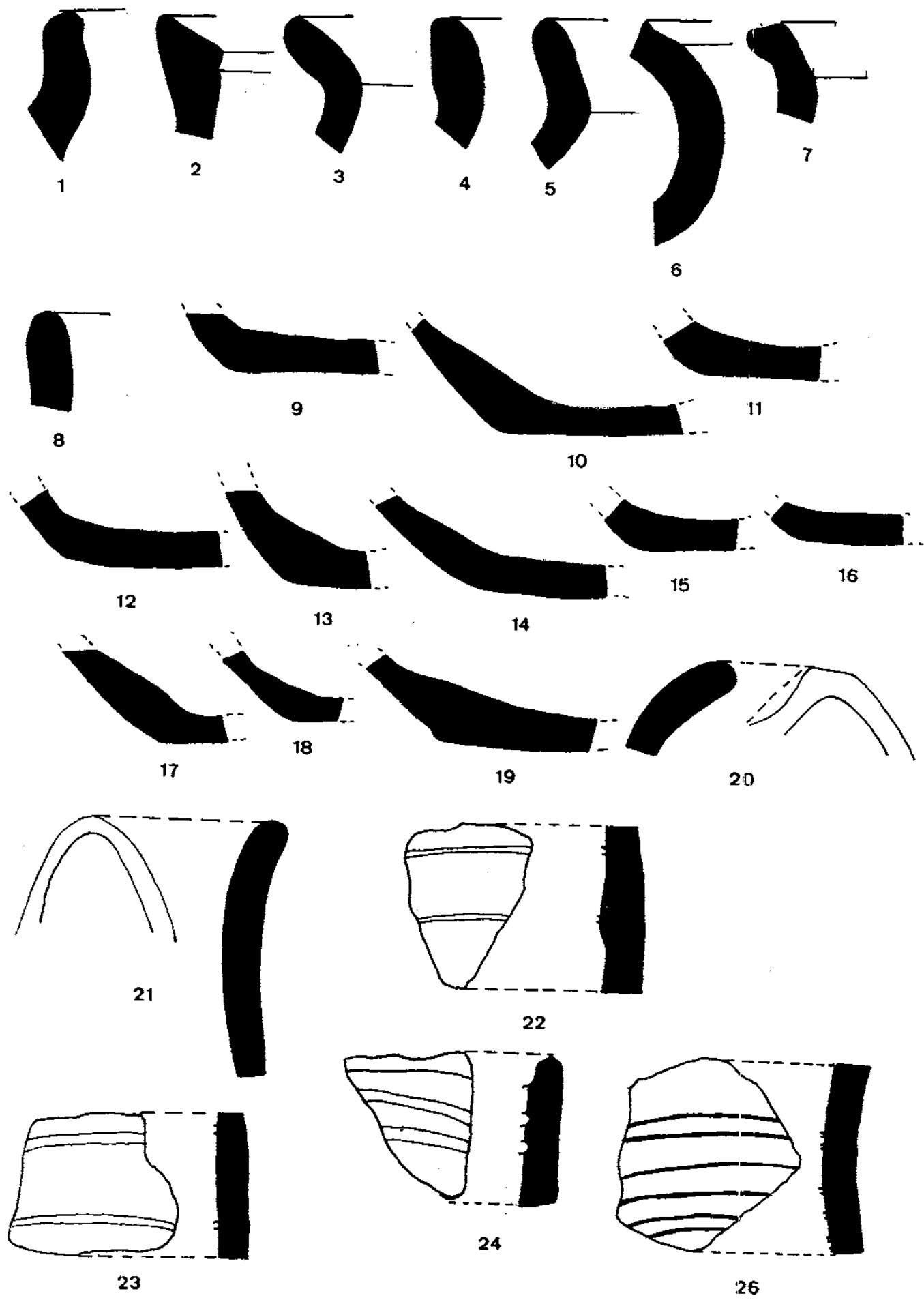
¹¹ A. LEROI-GOURHAN, et alii, *Témoins de combustion*. Collège de France. Ethnologie préhistorique, C.N.R.S. 1973.

¹² A. LEROI-GOURHAN, *Structures de combustion et structures d'excavation*, a *Témoins*, pàg. 3.

¹³ LEROI-GOURHAN, *Structures...*, citat, pàg. 3.

¹⁴ J. CHAPELOT, *Les foyers du Moyen Âge en Europe*, a *Témoins...* Citat.

¹⁵ J. CHAPELOT, *Les foyers du Moyen Âge...* citat.

LAM IV

les formes¹⁶ ceràmiques dels trossos informes obtenim els següents percentatges:

- FRAGMENTES AMB		
FORMA.....	75	19,23 %
- FRAGMENTES INFOR-		
MES.....	315	80,77 %
Total.....	390	

Cal dir que aquest percentatge és normal malgrat indicar tanta diferència entre un grup i altre, establint una proporció equilibrada entre les formes i els informes, doncs cal tenir en compte que la zona informe d'un vas és espacialment més gran que la que té forma. Incidint en les formes ceràmiques, el quadre de distribució és el següent:

- Vores	45	12,30 %
- Bases	12	3,07 %
- Vessadors	3	0,76 %
- Nanses	7	1,79 %
- Carenes	5	1,28 %
- Fragmentes informes	315	80,77 %
Total.....	390	

Com és normal les vores són les formes més habituals (es poden veure en les làmines 3, 4 i 5 del present treball). Tornant a les vores cal assenyalar que totes, excepció feta d'una, són a torn i això ens porta a reflexionar sobre el perquè de la manca, gairebé absoluta, de ceràmica feta a mà. Les vores, com deiem, són principalment rodones, amb tendència a vessar a l'exterior, és a dir, exvassades. Per contra, les vores bisellades, grup important sempre, són en aquest jaciment quasi inexistentes, amb dues o tres mostres, donant un percentatge insignificant.

Pel que fa a les bases, totes són planes, sense diferenciar el peu, tal i com són les dels vasos comuns en general, ja des de l'època romana i abans i tot, i que serveix perquè l'estri s'aguanti millor a qualsevol superfície plana. Cal assenyalar un fet prou significatiu i és que entre les bases localitzades cap té senyals de contacte amb el foc.

És curiosa la presència de tres vessadors (làm. 4), que pertanyen segurament a tres vasos o gerres diferents que servien clarament per contenir-hi líquids. Aquests vessadors són iguals als que trobem en els actuals vasos i gèrres, amb una forma triangular.

Les nanses, aquí a Montsoriu, en les dues cates fetes, es poden agrupar en dos tipus diferents, dues d'elles pertanyien a objectes ceràmics més luxosos, acabats amb un vidriat, decorades amb nerviacions (làm. 5), i podien pertanyer al mateix vas, i les altres nanses són de ceràmiques comunes; una d'elles hauria aguantat una tapadora (làm. 5, fig. 2), i les altres són de vasos comuns.

Hem tractat per sobre el tema dels acabats de la ceràmica. Sens dubte aquest és un percentatge prou significatiu:

- acabat normal, sense por-		
lir.....	365	93,59 %
- acabat vidriat	25	6,41 %

Aquest resultat no fan sinó confirmar el que deiem, que estem enfront d'un tipus ceràmic vulgar, d'ús quotidià. A més, cal veure que d'aquest 25 fragments vidriats, un 72 % -18 fragments- pertanyen a la cata n.º 1 feta a l'interior del castell; aquesta és la única diferència evident que hem trobat entre les dues cates que hem fet en el recinte de Montsoriu.

¹⁶ Entenem per formes ceràmiques aquells fragments que tinguin en la seva totalitat o parcialment parts identificables del vas, plat o altre forma ceràmica, es a dir, vora, base, carena o nansa.

Centrant-nos en el color de les restes ceràmiques hem de diferenciar tres tipus: el gris, el gris-negre i un grup menys homogeni amb dos colors principals: el vermell i el bru, grup on a més d'algunes restes comunes hi queden inclosos tots els vidriats.

- Gris	133	34,10 %
- Gris-negre	88	22,56 %
- Altres	169	43,33 %
Total.....	390	

El primer i el segon tipus són els de la ceràmica més comuna, i el segon concretament és el d'aquells talls que han sofert l'acció del foc. El tercer és un grup molt ampli, com hem dit, on queden inclosos talls de vasos ben diferents.

Per últim incidirem en la decoració, un altre element important de la ceràmica:

- Decorats	26	0,66 %
- No decorats.....	364	93,33 %
Total.....	390	

Podem veure que el nivell de decoració de la ceràmica apareguda es ínfim, una altra característica de la ceràmica comuna. Però analitzant més en concret aquesta decoració, tenim:

- Acanalat -incisió fet a amb el torn	23	5,89 %
- Nerviacions	2	0,51 %
- Pintat	1	0,25 %
- No decorats.....	364	93,33 %
Totals	390	

Podem veure que són decoracions molt simples, sense cap mena de figuració, solament ratlles; i això no fa sinó reafirmar la vulgaritat d'aquesta ceràmica. Incidint en l'únic fragment pintat, veiem que és molt petit i amb pintura en blau tot fent ratlles, semblant als tons decoratius de la ceràmica del segle XVII.

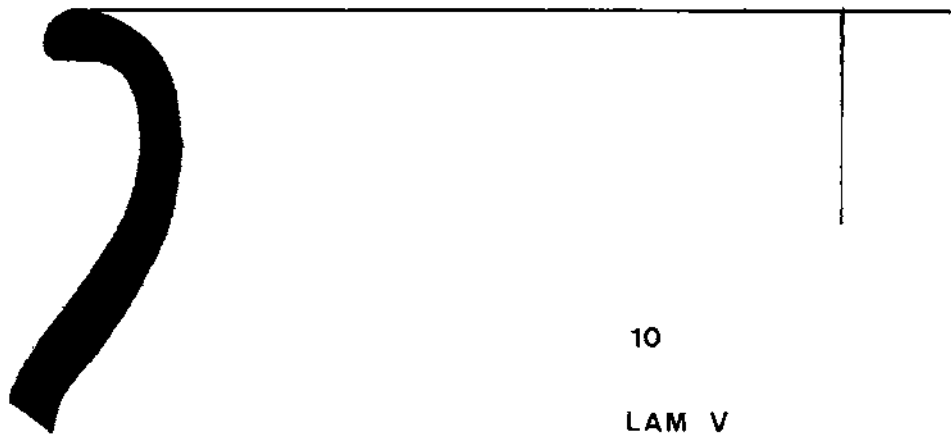
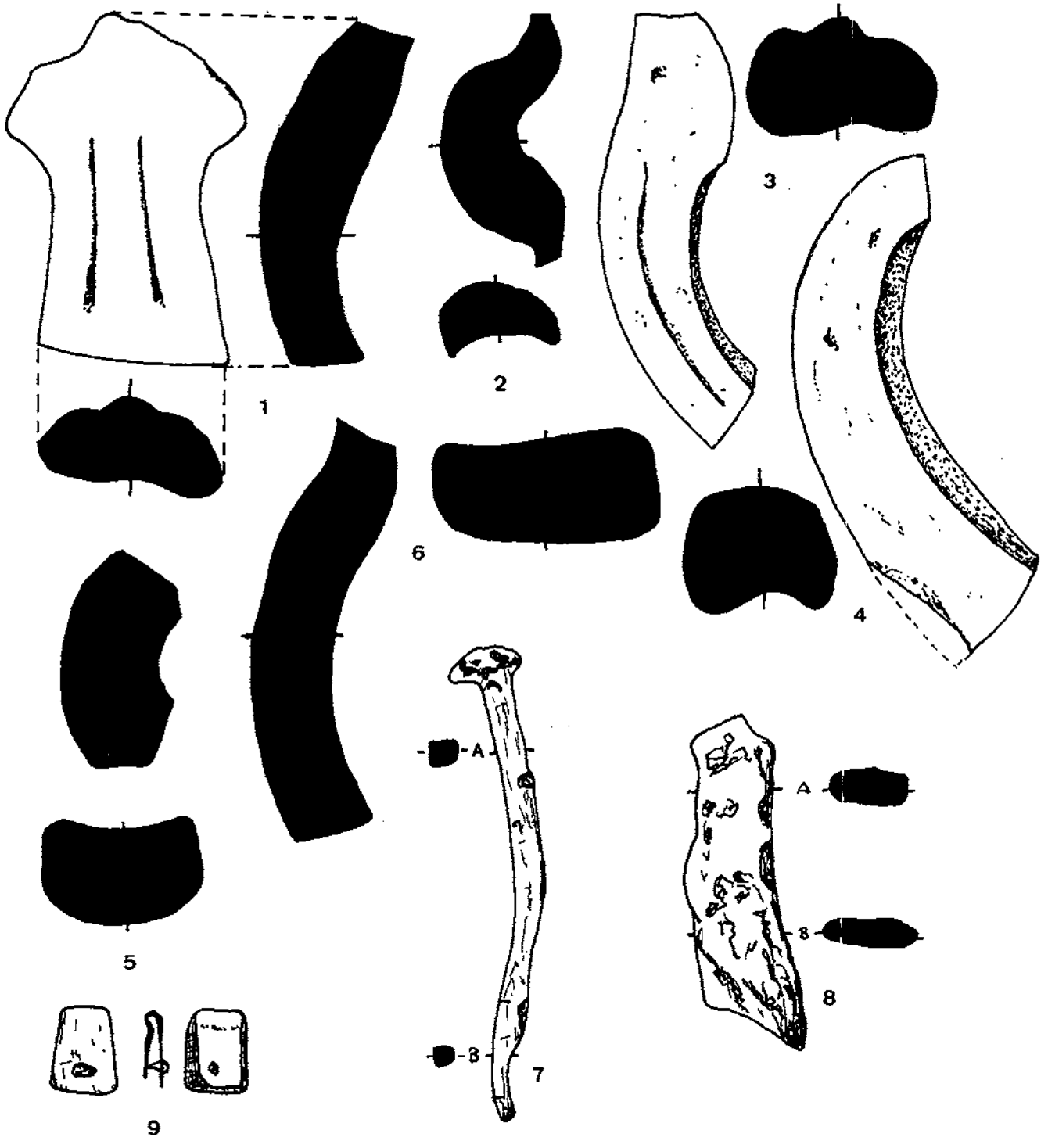
Per últim parlarem d'un fragment de ceràmica, que es força extrany, de parets molt fines, amb decoracions en verd, molt deteriorades (en manganès?), i que presenta una vora rodona molt vertical. Podia pertànyer a una copa o vas de dimensions no gaire grans. Això ens porta a parlar dels diàmetres dels vasos que s'han trobat estudiant la corbatura de les vores, i així el diàmetre mig més corrent es de uns 20-25 cm. en la boca, i gairebé tots són tipus ceràmics panxuts; en conseqüència allí l'amplada és més gran.

Fins aquí l'estudi de la ceràmica de la qual podem concloure el que hem estat dient continuament, que ens trobem davant d'una ceràmica comuna, d'ús quotidià a la cuina.

B. RESTES OSSIES

Cal dir que la fauna ha estat identificada pel paleontòleg del C.S.I.C. Dr. Jordi Estèvez. Pel que fa a les restes de fauna, suposen el 16,74 % del total de les troballes fetes, amb 104 fragments dels quals ja podem treure aquest primer quadre:

- Fauna determinable.....	25	24,03 %
- Fauna indeterminable	79	75,96 %
Total.....	104	

10

LAM V

Analitzant el grup de la fauna determinable tenim que han aparegut tres únics animals:

- Cabra	4	3,89 %
- Porc.....	16	16,38 %
- Bou	5	4,80 %
- Indeterminable.....	79	75,96 %
Total	104	

Es tracta de tres animals domèstics i no tenim l'aparició de cap resta d'animals salvatges, que ens pogués indicar la cacera que practicaven. Les restes dentàries són les més abundants, en total 17, que suposa el 68 % de la fauna determinable, fet molt normal ja que és la part més dura de l'esquelet animal i més difícil de descomposar.

Les restes de fauna es distribueixen així:

CABRA: 4 fragments determinables ..... 3,84 %
 2 Dents de llet.
 1 Radius proximal esquerra.
 1 Coxal, fragment.

PORC: 16 fragments determinables..... 15,38 %
 1 Fragment proximal de Tibia d'individu jove.
 2 Barres dretes d'individu adult.
 1 Fragment de barra dreta amb premolars.
 1 Vèrtebra cervical primera, Atlas.
 2 Molars superiors.
 1 Molar inferior.
 1 Premolar inferior.
 1 Premolar inferior esquerra.
 1 Caní superior de femella.
 3 Fragments de canins, mascle.
 1 Incisiu esquerra.
 1 Barra de llet.

BOU : 5 fragments determinables ..... 4,80 %
 1 Fragment proximal de Radius.
 1 Escàpula.
 1 Radius.
 1 Molar superior esquerra.
 1 Astràgal dret.

Algunes d'aquestes restes òssies estaven cremades, però més tard ja analitzarem aquest enutjós problema del foc.

Solament ens resta per tractar els materials sobre vidre i metall: en quant al vidre sols en tenim una mostra; es tracta d'un fragment verd no gaire gruixut (5 mm.), amb una decoració feta amb cordons de vidre enganxats l'uns darrere l'altres.

Pel que fa als objectes metàl·lics tenim un fragment de bronze (lâm. 5, fig. 9) i 3 de ferro (lâm. 5, fig. 7, 8). El bronze es tracta possiblement d'un acabat d'un cinturó. Es tracta de dues fulles enganxades per un cantó, posades

paral·leles amb una petita revora en l'altre cantó que no enganxa. Pel que fa al material de ferro l'un és un clau molt clar, mentre que els altres dos són fragments informes. És a dir, que del material de vidre i metall de Montsoriu en sabem ben poc.

Com a conclusió de l'estudi material cal dir que ens trobem amb materials quotidians i vulgars. Cal remarcar però, per acabar, que alguns fragments, com ja hem dit, han aparegut cremats o amb senyals de contacte amb el foc; podria tractar-se de materials que han estat en contacte amb la llar que hem vist en l'estratigrafia, o bé que l'hàbitat en un moment donat es va incendiar produint l'alteració d'alguns materials, no tots.

CONCLUSIONS

Abans d'entrar de ple en aquest apartat, voldríem dir que tot intent d'interpretació topa amb les limitacions del tipus d'excavació que hem dut a terme. Si bé les conclusions, en arqueologia, mai no poden ser absolutes i concludents, menys ho poden ser en el nostre cas, ja que només hem dut a terme dues cates de prospecció. Els resultats de la prospecció són sempre relatius, d'aproximació, mai concludents. Ens poden desvetllar les possibilitats del jaciment per a futures campanyes d'excavació. La veritat és que per interpretar amb certes garanties és necessari dur a terme una excavació metòdica i amb rigor científic, i nosaltres, tenint en compte les nostres limitacions, ho hem fet.

Recordant sempre les limitacions de les cates, podem treure certes conclusions. També podem intuir hipòtesis, que posteriorment seran confirmades o desmentides.

Evidentment, la cata que ofereix menys punts foscos és la número I, o cata Castell. Es tracta d'una habitació plenament medieval amb un paviment. En resum, l'excavació d'aquesta cata no ens va donar sorpreses, car và sortir el que intuïem.

La cata n.º II, situada a l'exterior del recinte propiament dit, encara que voltada possiblement per una muralla, i a prop de la torre de vigia, anomenada «el polvorí», ens presenta una problemàtica més complexa i desafiant.

En primer lloc, hi ha quelcom que sembla clar: l'existència de un nivell d'habitació. Malgrat la seva gran potència estratigràfica (1,80 m. de moment) ens inclinem per l'existència d'un sol nivell d'habitació. Els elements en els que ens hem basat per fer aquest diagnòstic són:

- La troballa d'un nivell de teules, el qual sembla demostrar l'existència d'un sostre.
- La troballa de la llar.

Fins aquí l'interpretació és clara, però per de sota el nivell de la llar es va enfosquist. Difícil és interpretar els nivells inferiors a la llar, i més encara quan no s'ha arribat a la roca mare. En ells no s'ha pogut localitzar cap mena de nivell d'hàbitat; en quant a materials presenten una homogeneïtat absoluta amb els nivells superiors. Suposen una aglomeració desordenada de materials ceràmics i ossos, de difícil explicació, que tenen com a única característica diferenciadora l'existència d'un terra de color cendrós. Les interpretacions poden ser moltes i n'exposarem unes quantes:

- Un incendi o un atac que arrasés la zona; aleshores, tot allò s'hauria aplanat aprofitant probables blocs de pedra de la muralla.

– També podria ser resultat d'un aixecament artificial de la zona; per aquesta feina s'haurien utilitzat grans pedres i materials d'escombreries.

– Una altre possibilitat és que el color cendrós indiqués que aquestes terres haguessin estat detritis.

Però tot això són hipòtesis que es podrien desmentir en properes campanyes. Malgrat tot no preteníem tant donar solucions com donar una idea de la dificultat d'Interpretació que presenten aquests nivells.

Un altre problema que resta sense solució és de quin tipus d'hàbitat es tracta. Garita de vigília o cabana situada al voltant del castell; no ho sabem pas.

La manca de material bèlic no és anormal, doncs la part excavada es mínima.

En quant a cronologia, no podem afinar més que el que en diuen les fonts escrites, doncs ens manquen tipologies ceràmiques i d'altres elements arqueològics amb un valor cronològic.

Devant de la deplorable situació en que es troba l'arqueologia medieval en el seu conjunt, voldriem fer un crit d'alerta a les institucions responsables, que no deixin perdre tant lamentablement el nostre patrimoni artístic, que no restin impassibles davant de la lenta però inexorable destrucció dels nostres jaciments, i amb ells de la nostra història i identitat. El castell de Montsoriu és un clar exponent d'aquesta omissió incomprensible. Esperem que la necessitat d'excavacions de jaciments medievals, hagi quedat ben palesa en aquest treball.